

YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA TARIX TA'LIMINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA BO'LAJAK TARIX O'QITUVCHISIGA QO'YILADIGAN KOMPETENSIYAVIY TALABLAR

Kadirova Zarina Ilhomovna

Navoiy shahar 3-maktab o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22105598>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Yangi O'zbekiston sharoitida tarix ta'limida yuz berayotgan o'zgarishlar, ta'lim mazmunining yangilanishi hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning tarix fanini o'qitish jarayoniga kirib kelishi haqida fikr yuritiladi. Shuningdek, tarix ta'limida raqamli texnologiyalardan foydalanish, o'quvchilarning mustaqil va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish, tarixiy manbalar bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish kabi masalalarga e'tibor qaratiladi. Maqolada bo'lajak tarix o'qituvchisining kasbiy, metodik, kommunikativ, axborot-digital va tahliliy kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar ham yoritilgan. Zamonaviy tarix o'qituvchisi nafaqat tarixiy bilimlarni yetkazuvchi, balki o'quvchini mustaqil izlanishga undovchi va tarixiy tafakkurini shakllantiruvchi pedagog sifatida qaralishi zarurligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Yangi O'zbekiston, tarix ta'limi, kompetensiya, tarix o'qituvchisi, pedagogik texnologiya, raqamli ta'lim, tarixiy tafakkur, tanqidiy fikrlash, tarixiy manbalar, kasbiy kompetentlik.

Kirish. Bugungi kunda mamlakatimizda ta'lim tizimini takomillashtirish, yosh avlodga zamonaviy bilim va ko'nikmalar berish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Yangi O'zbekistonni barpo etish jarayonida ta'limning mazmuni va unga qo'yiladigan talablar ham o'zgarib bormoqda. Ayniqsa, yoshlarning tarixiy xotirasini mustahkamlash, milliy o'zlikni anglash va jamiyatda faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishda tarix fanining imkoniyatlari katta.

Tarix ta'limining vazifasi faqatgina o'tmishda sodir bo'lgan voqealarni o'rgatish bilan chegaralanmaydi. Tarixni o'rganish orqali inson bugungi kunni yaxshiroq anglaydi, jamiyat taraqqiyotining sabablarini tushunadi va kelajak haqida mustaqil fikr yuritish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu sababli tarix darslarida o'quvchilarning sanalar va tarixiy nomlarni yod olishidan ko'ra, tarixiy jarayonlarning mazmun-mohiyatini tushunishi, sabab va oqibatlarni tahlil qila olishi muhim hisoblanadi.

Tarix ta'limining rivojlanish tendensiyalari

Hozirgi davrda tarix ta'limida kuzatilayotgan asosiy tendensiyalardan biri -ta'lim jarayonining kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilishidir. Bunda o'quvchining faqat nazariy bilimga ega bo'lishi emas, balki olgan bilimni amaliy vaziyatlarda qo'llay olishi, tarixiy ma'lumotlarni tahlil qilishi va mustaqil xulosa chiqarishi asosiy mezon sifatida qaraladi.

Tarix fanini o'qitishda an'anaviy bayon qilish usuli bilan bir qatorda muammoli ta'lim, munozara, loyiha metodi, guruhli ish, "aqliy hujum", keys-stadi va tadqiqotga asoslangan topshiriqlardan foydalanish imkoniyatlari kengaymoqda. Bunday metodlar o'quvchini darsning oddiy tinglovchisidan faol ishtirokchisiga aylantiradi.

Tarixiy manbalar bilan ishlash ham zamonaviy tarix ta'limining muhim yo'nalishlaridan biridir. O'quvchi tarixiy hujjat, xarita, statistik ma'lumot, surat yoki boshqa manbani tahlil qilish orqali voqea haqida tayyor xulosani emas, balki dalillarga asoslangan fikrni shakllantirishni o'rganadi. Bu esa tarixiy tafakkurning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Yana bir muhim tendensiya -tarix ta'limining raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashuvidir. Elektron darsliklar, taqdimotlar, raqamli xaritalar, videomateriallar va interaktiv ta'lim platformalaridan foydalanish dars jarayonini yanada mazmunli tashkil etish imkonini beradi. Biroq bunda texnologiyaning o'zi maqsad emas, balki ta'lim samaradorligini oshiruvchi vosita ekanini unutmaslik kerak.

Tarix fanini boshqa fanlar bilan bog'lab o'qitish ham samarali natija beradi. Masalan, tarixiy voqealarni geografik xaritalar bilan bog'lash, iqtisodiy jarayonlarni iqtisodiyot fani bilan, madaniy taraqqiyotni adabiyot va san'at bilan birgalikda o'rganish o'quvchida tarixiy jarayonlarga yaxlit yondashuvni shakllantiradi.

Bo'lajak tarix o'qituvchisining kompetensiyaviy tayyorgarligi. Zamonaviy ta'lim sharoitida tarix o'qituvchisiga qo'yiladigan talablar ham sezilarli darajada o'zgarmoqda. Endilikda o'qituvchi o'z fanini yaxshi bilishi bilan birga, uni o'quvchiga qanday yetkazish yo'llarini ham mukammal egallashi kerak.

Birinch navbatda, bo'lajak tarix o'qituvchisida kasbiy-tarixiy kompetensiya shakllangan bo'lishi zarur. U O'zbekiston va jahon tarixining muhim bosqichlarini, tarixiy jarayonlarning o'zaro bog'liqligini yaxshi bilishi, tarixiy manbalarni tushunishi va ulardan ta'lim jarayonida foydalana olishi lozim.

Ikkinchi muhim jihat-metodik kompetensiya. O'qituvchi dars maqsadiga mos metod va vositalarni tanlay olishi, o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olishi hamda darsni samarali tashkil eta bilishi kerak. Bir xil metodni barcha mavzularda qo'llash o'rniga, mavzuning mazmunidan kelib chiqib metod tanlash o'qituvchining pedagogik mahoratini namoyon etadi.

Axborot va raqamli kompetensiya ham zamonaviy tarix o'qituvchisi uchun zarur talablardan biridir. Bugungi o'quvchi internet orqali juda ko'p tarixiy ma'lumotlarga ega bo'lishi mumkin. Shu sababli o'qituvchi o'quvchiga ma'lumotni shunchaki topishni emas, balki uning ishonchliligini tekshirishni ham o'rgatishi kerak. Ayniqsa, internetdagi noto'g'ri yoki bir tomonlama tarixiy ma'lumotlarni tanqidiy baholash ko'nikmasining shakllanishi muhimdir.

Bo'lajak tarix o'qituvchisining kommunikativ kompetensiyasi ham alohida ahamiyatga ega. Tarix darsida turli fikrlar va qarashlar yuzaga kelishi mumkin. O'qituvchi o'quvchilarning fikrini tinglay olishi, munozarani to'g'ri boshqarishi va o'zaro hurmatga asoslangan ta'lim muhitini yarata olishi zarur.

Shuningdek, tahliliy va tanqidiy fikrlash kompetensiyasi tarix o'qituvchisi uchun muhim kasbiy sifat hisoblanadi. Tarixiy voqealarga turli manbalar asosida baho berish, ularning sabab va oqibatlarini aniqlash hamda dalillarga asoslangan xulosalar chiqarish o'qituvchining ilmiy yondashuvini belgilaydi.

Bo'lajak tarix o'qituvchisining kasbiy rivojlanishi. O'qituvchi diplom olgandan keyin o'qishni to'xtatib qo'ymasligi kerak. Tarix fani doimo yangi tadqiqotlar, arxiv materiallari va ilmiy qarashlar bilan boyib boradi. Shu sababli bo'lajak tarix o'qituvchisida o'z ustida mustaqil ishlash, ilmiy va metodik adabiyotlarni o'rganish, yangi pedagogik tajribalarni sinab ko'rish ehtiyoji shakllangan bo'lishi kerak.

Bunda refleksiv kompetensiyaning ahamiyati katta. O'qituvchi o'z darsini tahlil qilib, erishilgan natijalar va mavjud kamchiliklarni aniqlashi, keyingi darslarda qanday o'zgarishlar qilish kerakligi haqida xulosa chiqara olishi lozim. Bu jarayon o'qituvchining kasbiy rivojlanishini ta'minlaydi.

Xulosa.Umuman olganda, Yangi O'zbekiston sharoitida tarix ta'limi mazmunan va metodik jihatdan yangilanib bormoqda. Bugungi tarix darsi o'quvchiga tayyor ma'lumotlarni berish bilan cheklanmasdan, uni izlanishga, tarixiy manbalarni tahlil qilishga, mustaqil fikrlashga va asosli xulosa chiqarishga yo'naltirishi kerak.

Shunga mos ravishda bo'lajak tarix o'qituvchisiga qo'yiladigan talablar ham kengaymoqda. Zamonaviy tarix o'qituvchisi chuqur tarixiy bilimga ega, pedagogik va metodik jihatdan tayyor, raqamli texnologiyalardan foydalana oladigan, o'quvchilar bilan samarali muloqot qiladigan va o'z faoliyatini muntazam tahlil qilib boradigan mutaxassis bo'lishi zarur.

Demak, tarix ta'limining kelajakdagi samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchining kasbiy kompetentligiga bog'liq. Bo'lajak tarix o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida nazariy bilim bilan bir qatorda amaliy ko'nikmalar, mustaqil fikrlash, tarixiy manbalar bilan ishlash, raqamli vositalardan foydalanish va pedagogik refleksiya ko'nikmalarini rivojlantirish Yangi O'zbekiston ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri bo'lib qoladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi ta'lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlar.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim va fan sohasini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
3. Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun tarix faniga oid davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlari.
4. Pedagogika va tarix fanlarini o'qitish metodikasiga oid ilmiy-metodik adabiyotlar.
5. Tarix ta'limida zamonaviy pedagogik va raqamli texnologiyalardan foydalanishga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar.